

پوهنتون سلام

پوهنځی شرعیات و قانون
پروگرام ماستری فقه و قانون

دولت جمهوری اسلامی افغانستان

وزارت تحصیلات عالی

ریاست پوهنتونهای خصوصی

چاه واحكام آن در فقه و قانون افغانستان

رساله ماستری

محقق: برکت الله (مخلص)

استاد رهنما: دکتور محمدیونس ابراهیمی

سال ۱۳۹۸ هـ ش - ۱۴۴۱ هـ

پوهنتون سلام
پوهنځی شرعیات و قانون
پروگرام ماستری فقه و قانون

دولت جمهوری اسلامی افغانستان
وزارت تحصیلات عالی
ریاست پوهنتونهای خصوصی

چاه واحكام آن در فقه وقانون افغانستان (پایان نامه ماستری)

استاد رهنما: دكتور محمد یونس "ابراهیمی"

محقق: برکت الله "مخلص"

سال: 1398 هجری شمسی مطابق با ۱۴۴۱ هـ ق

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

پوهنتون سلام

پوهنځی شرعیات و قانون

دپارتمنت فقه و قانون

بورډ ماستری

تصدیق نامه

محترم برکت الله ولد هزارگل ID نمبر Sh-msf-97-375 (از دور ششم فقه و قانون) از پایان نامه ماستری خویش زیر عنوان: چاه واحكام آن در فقه و قانون افغانسـتان به روز پنجشنبه تاریخ ۱۳۹۹/۱۱/۲ هـ ش موفقانه دفاع نمود، و از نظر هیأت ژوری مستحق ۹۰ (نمره به عدد) نودپوره (نمره به حروف) گردید، موفقیت شان را از الله متعال خواهانیم.

امضاء اعضای هیأت ژوری:

ردیف	نام استاد	عضویت	امضاء
۱	دکتور رفیع الله عطاء	عضو هیأت	
۲	دکتور عبد الله حقیار	عضو هیأت	
۳	دکتور محمد یونس ابراهیمی	رهنما و رئیس جلسه دفاعیه	

..... معاون علمی

..... آمر بورډ ماستری

خلاصه بحث

این تحقیق، پایان نامه دوره ماستری بنده از بخش فقه و قانون می باشد، که آن را تحت عنوان «چاه و احکام آن در فقه و قانون افغانستان» به مشوره استاد مشرف خویش استاد معزز و محترم جناب (دکتور محمد یونس ابراهیمی) انتخاب نمودم. البته رساله بنده معنونه به چاه و احکام آن در فقه و قانون افغانستانان مشتمل بر پنج فصل میباشد

۱- فصل اول کلیات میباشد که دارای دو بحث میباشد

بحث اول: موقف اسلام درباره آب و بحث دوم: انواع آب و احکام آن میباشد

فصل دوم: چاه و احکام مربوطه طهارت که دارای دو بحث میباشد

بحث اول: تعریف چاه و حکم آب آن و بحث دوم درباره انواع آب چاه میباشد

فصل سوم احکام مربوطه به حفر چاه که دارای دو بحث میباشد

بحث اول: در رابطه به کندن چاه و بحث دوم آثار مرتبه به کندن چاه میباشد

فصل چهارم: در رابطه به ضمان چاه که دارای چهار بحث میباشد

بحث اول: تعریف؛ شرایط ضمان و حکم مسدود ساختن دهن چاه؛ بحث دوم ضمانت چیست و بالای کی لازم می شود.

بحث سوم اثر مکان حفر در ضمان و بحث چهارم اشتراک در ضمان چاه

فصل پنجم: آبیاری از چاه و احکام چاه زمزم که دارای سه بحث میباشد

بحث اول: آبیاری از چاه مشترک؛ بحث دوم زکات زمین مذکوره و حکم آبیاری از آب نجس

بحث سوم احکام چاه زمزم میباشد

و در اخیر نتایج گرفته از رساله با ذکر منابع و ماخذ و پیش نهادات ذکر کرده ام .

۱- تعریف موضوع: چاه یکی از منابع مهمی آب است و درباره حریم چاه و طهارت و نجاست آن و... بحث مهم میباشد که این موضوع در فقه اسلامی تفصیلی بحث شده است و در قانون مختصراً بحث گردیده است .

۲- هر چه اهمیت موضوع است درین است که آب در زندگی انسان بلکه تمام حیوانات و نباتات نقش مهم دارد؛ و در رابطه به چاه و مخزنهای آبی در اکثر مناطق کشورمان به کثرت دیده می شود حتی در میان مردم بالای آب و مخزن های آبی دعاوی؛ قتل و کشتار صورت می گیرد

۳-اهداف موضوع: قرارذیل است

الف:آشنای کامل به یک موضوع فقهی وقانونی؛اداکردمسئولیت شرعی،بیان تفوق فقه بالای قانون جمع کردن مسایل مختلف دریک کتاب به زبان ملی وتوضیح یک موضوع مهم شریعت سلامی.

۴-روش تحقیق این رساله، کتاب خانه یی است، که درنوشتن بکار گرفته ام، با مطالعه نمودن کتاب های مختلف دراین زمینه رساله مذکوره را نوشتم.

۵-نتایج و یافته های مهم بنده از تحقیق موضوع دررابطه چاه اینست که الله متعال آب راوسيله زندگی تمام حیوانات و نباتات گردانیده است، دوم این که ودرصورت افتیدن انسان درچاه درحالات جداگانه و ضمان جداگانه میباشد، همچنان آب زمزم ازیک جایگاه خاص برخورداراست که دیگرآب هاننست. و بالآخره درین تحقیق ما یک سلسله احکام فقهی و قانونی بیان نموده ام که با عمل کردن و در نظر گرفتن آن، زندگی فردی و اجتماعی نیک خواهیم داشت و دردنیاوروز قیامت در پیشگاه الله متعال کامیابی نصیب ما خواهد شد.

کلید و اژه ها:

آب، چاه، طهارت، ضمانت و زمزم

قاریین ذی وقار! گرچند تحقیق در مورد چاه، از سطح علمی بنده خیلی بالا است و شخصاً خود را از آن عاجز می دانم، اما باز هم کوشیده ام تا به اندازه توانایی بشری خود، در زمینه مطالعات و تحقیقاتی انجام دهم تا برای خوانندگان مفید و اقع گردد، امید است که خداوند متعال این اقدام بنده را، قدمی برای خدمت در راه دین خود از ما بپذیرد و این رساله کوچک را مفید برای اجتماع بسازد.

فهرست عناوین

صفحات

عناوین

Error! Bookmark not defined.	مقدمه
Error! Bookmark not defined.	اهمیت موضوع:
Error! Bookmark not defined.	اسباب اختیار موضوع:
Error! Bookmark not defined.	سوالات تحقیق:
Error! Bookmark not defined.	پیشینه تحقیق:
Error! Bookmark not defined.	روش تحقیق:
Error! Bookmark not defined.	اهداف تحقیق:

فصل اول

عمومیات و کلیات

Error! Bookmark not defined.	مبحث اول: موقف اسلام درباره آب
Error! Bookmark not defined.	مطلب اول: ارزش و اهمیت آب از نظر قرآن کریم:
Error! Bookmark not defined.	مطلب دوم: ارزش و اهمیت آب از نظر سنت نبوی
Error! Bookmark not defined.	مبحث دوم: انواع آب و احکام آن
Error! Bookmark not defined.	مطلب اول: انواع آب
Error! Bookmark not defined.	مطلب دوم: آب مستعمل و احکام آن:
Error! Bookmark not defined.	مقارنه بین فقه و قانون:

فصل دوم

تعریف چاه و احکام مربوطه به طهارت

مبحث اول: تعریف چاه و حکم آب آن: ..... Error! Bookmark not defined.

مطلب اول: تعریف چاه در لغت و اصطلاح ..... Error! Bookmark not defined.

مطلب دوم: انواع چاه : ۱۹

مطلب سوم: حکم آب چاه : ۲۰

مبحث دوم: انواع آب چاه ..... Error! Bookmark not defined.

مطلب اول: انواع آب تغیرشده: ..... Error! Bookmark not defined.

مطلب دوم: تغیر آب چاه به سبب نجاست زمین: ..... Error! Bookmark not defined.

مطلب سوم: تغیر آب چاه به سبب افتیدن انسان در چاه: ..... Error! Bookmark not defined.

مطلب چهارم: حکم چاه به سبب وقوع حیوان ..... Error! Bookmark not defined.

مطلب پنجم: طرق پاک کردن چاه و حکم استعمال آن: ..... Error! Bookmark not defined.

مقارنه فقه باقانون افغانستان: ..... Error! Bookmark not defined.

فصل سوم

احکام مربوطه به حفر چاه

مبحث اول: احکام کندن چاه ..... Error! Bookmark not defined.

مطلب اول: فضیلت کندن چاه ..... Error! Bookmark not defined.

مطلب دوم: حکم کندن چاه در ملکیت خود و اجازه و لی امر برای کندن آن. .... Error!

Bookmark not defined.

مطلب سوم: حکم حفر چاه در زمین موات: ..... Error! Bookmark not defined.

مطلب چهارم: اجاره، شراکت در چاه و احکام آن: ..... Error! Bookmark not defined.

Error! Bookmark not defined. .... آثار مرتبه به کندن چاه: مبحث دوم:

Error! Bookmark not defined. .... فروش آب چاه: مطلب اول:

Error! Bookmark not defined. .... فروش و اجاره چاه: مطلب دوم:

Error! Bookmark not defined. .... حریم چاه: مطلب سوم:

Error! Bookmark not defined. .... مقارنه بین فقه و قانون: مقارنه بین فقه و قانون:

فصل چهارم

احکام ضمان در چاه

Error! Bookmark not defined. .... مبحث اول: تعریف؛ شرایط ضمان و حکم مسدود ساختن دهن چاه ..... defined.

Error! Bookmark not defined. .... مطلب اول: تعریف و شرایط ضمان:

Error! Bookmark not defined. .... مطلب دوم شرایط ضمان:

Error! Bookmark not defined. .... مطلب سوم: حکم بسته کردن دهن چاه

Error! Bookmark not defined. .... مبحث دوم: ضمان چیست؟ و بالای کی لازم می شود؟ .....

Error! Bookmark not defined. .... مطلب اول: مرگ انسان در چاه و ضمان آن:

Error! Bookmark not defined. .... مطلب دوم: تلف شدن غیر از انسان و ضمان آن چیست؟: ..

Error! Bookmark not defined. .... مبحث سوم: اثر مکان الحفر در ضمان:

Error! Bookmark not defined. .... مطلب اول: اثر ضمانی حفر در زمین موات غیر از راه: .....

Error! Bookmark not defined. .... مطلب دوم: حفر چاه در راه:

Error! Bookmark not defined. .... مطلب سوم: حفر چاه در ملکیت خاص:

Error! Bookmark not defined. .... مطلب چهارم: حفر چاه در زمین مملوکه و فقیه و خیریه: . .

Error! Bookmark not defined. .... مطلب پنجم: حفر چاه در ملکیت غیر:

Error! Bookmark not defined. .... مطلب ششم: حفر چاه در زمین مشترکه:

Error! Bookmark not defined. .... اشتراک درضمان چاه

Error! Bookmark not defined. .... مطلب اول: اشتراک درحفر چاه:

Error! Bookmark not defined. .... مطلب دوم: جمع شدن مباشر و متسبب

Error! Bookmark not defined. .... مطلب سوم: اختلاف در سقوط عمدی:

Error! Bookmark not defined. .... مقارنه بین فقه و قانون

فصل پنجم

آبیاری از آب چاه و احکام زمزم

Error! Bookmark not defined. .... مبحث اول: آبیاری از چاه مشترک.

Error! Bookmark not defined. .... مطلب اول: مقدار آبیاری و استفاده از چاه مشترک:

Error! Bookmark not defined. .... مطلب دوم: چگونگی آبیاری از چاه:

Error! Bookmark not defined. .... مبحث دوم: زکات، و آبیاری زمین به آب نجس:

Error! Bookmark not defined. .... مطلب اول: زکات زمینیکه به مشقت آبیاری می شود:

Error! Bookmark not defined. .... مطلب دوم: زکات زمینیکه نصف اش به مشقت آبیاری می شود: ..... defined.

Error! Bookmark not defined. .... مطلب سوم: آبیاری حاصلاتی مآکولات انسان توسط آب ناپاک: ..... defined.

Error! Bookmark not defined. .... مبحث سوم: احکام چاه زمزم

Error! Bookmark not defined. .... مطلب اول: تعریف و فضیلت زمزم:

Error! Bookmark not defined. .... مطلب دوم: حکم و آداب نوشیدن آب زمزم

Error! Bookmark not defined. ... مطلب سوم: حکم انتقال دادن آب زمزم به خارج از حرم: ..

مطلب چهارم: حکم فروش آب زمزم: ..... Error! Bookmark not defined.

نتیجه گیری: ۱۱۴

پیشنهادات 12

فهرست آیات قرآن کریم ..... Error! Bookmark not defined.

فهرست احادیث نبوی ..... Error! Bookmark not defined.

فهرست اعلام ..... Error! Bookmark not defined.

فهرست منابع 14

خلاصه البحث 21

Summary of the Research: ..... Error! Bookmark not defined.

نتیجه گیری

روشن و واضح است که آب و چاه در زندگی انسان نقش مهم دارد، که مهمترین سبب حیات انسان حتماً تمام حیوانات آب میباشد، بررسی احکام چاه یکی از اولویت های اساسی امروز جامعه ما بشمار میرود زیرا امروز این پدیده به شکل گسترده در جامعه ما رو به افزایش است و در نتیجه سبب اختلاف و خصومت ها بین مردم شده است.

بنابراین از تحقیق مذکور نتایج ذیل را بدست آورده ام.

1- دین مقدس اسلام بهترین ادیان و شریعت اسلامی بهترین شریعت هامیباشد زیرا که دین و شریعت اسلامی یک نظام جاویدان و همه شمول میباشد که جامع احکام فقهی چاه میباشد بخلاف قانون بشر که همیشه ناقص میباشد که ذیلاً بیان می شود.

الف: فوقیت فقه بالای قانون که ذیلاً برایش اشاره می شود الف: در بخش عبادات فقه کامل است در حالی که قانون هیچ بحث کرده نمی تواند. با: در بخش معاملات هم در بخش چاه آب بحث کافی ندارد: مانند فضل حفر چاه؛ ضمان؛ شرایط ضمان؛ بحث زمین موات و احياء آن؛ ضمان در صورت اختلاف سقوط عمدی بین ورثه هالک و حافر؛- حکم اشتراک در چاه؛ حفر چاه در زمین مشترک؛ حفر چاه در ملکیت غیر؛ حکم حفر چاه توسط جمعیت خیریه؛ حفر چاه در ملکیت خاص؛ حکم ضمان حفر چاه در زمین موات تعریف راه خاص و عام و غیر از مسایل مذکوره دیگر نقایص دارد که در پیش نهادات مختصراً ذکر گردیده است.

2- آب به لحاظ طهارت بر سه نوع است.

3- که آب یک نعمت الهی است که ارزش و الای دارد هم در آیات و هم در احادیث اهمیت و جایگاهش تذکر یافته است.

4- چاه عبارت است از: گودالی به شکل استوانه که در زمین حفر کنند و از آن آب بالا کشند، یا فاضلاب را در آن ریزند.

5- چاه انواع مختلف دارد: که عبارت از چاه خانگی؛ زراعتی و برای چهارپایان میباشد همچنان انواع چاه از لحاظ حریم قدیم و جدید و یا چاه عطن و نضح میباشد.

6- اصل در آب چاه طهارت است مگر در صورتیکه توسط چیزی ناپاک و مردار گردد.

8- حفر چاه از فضیلت خاص برخوردار است.

9- - حفر چاه در ملکیت خاص محتاج به اجازه اولوالامر نیست

- ۱۰- شراکت در چاه درست و یک امر مباح مباح میباید.
- ۱۱- اجاره چاه درست است اگرچه تفصیل دارد که حالات مختلف میباید.
- ۱۲- قسمیکه در فروش زمین حریم مطرح می گردد، همچنان درباره چاه حریم مطرح میگردد که در این تحقیق از آن نیز بحث صورت گرفته است.
- ۱۳- چاه به لحاظ حریم بردونوع میباید.
- ۱۴- حافر و یا مالک چاه مکلف است که دهن چاه رابسته کند و یا چاه را علامه و نشانه گذاری کند تا مردم متوجه به آن باشد.
- ۱۵- راه بردونوع است یکی راه عام و دیگر راه خاص
- ۱۶- حفر چاه در راه عام بدون اجازه اولوالامر درست نیست
- ۱۷- حفر چاه در راه خاص بدون اجازه اولوالامر درست است بشرط که تمام شرکاء اجازه داده باشد.
- ۱۸- حفر چاه خیریه در زمین مملوکه موجب ضمان نیست.
- ۱۹- حفر چاه در ملکیت غیراگر به اجازه مالک باشد ضمان بالای مالک است و لی اگر بدون اجازه مالک باشد ضمان بالای حافر میباید.
- ۲۰- حفر چاه در زمین مشترک بدون اجازه شرکاء درست نیست.
- ۲۱- آبیاری زمین به نوبت هم درست است
- ۲۲- آبیاری زمین از چاه مشترک ونهر از طرف بالا شروع می شود
- ۲۳- در صورت جمع شدن مباشر و متسبب ضمان بالای مباشر لازم است نه بالای متسبب.
- ۲۴- تملیک و تملک چاه و آب آن نیز درست است در صورتی که مصون و محفوظ باشد
- ۲۵- صورت آبیاری از چاه مشترک میتواند به تقسیم ساعات و روز باشد یاب به طرق جدید تکنالوژی.
- ۲۶- آبیاری زراعت توسط آب پاک و ناپاک درست است اگرچه بعضی صورت ها اختلافی میباید.

۲۷- آبیاری زراعت؛ حیوانات از چاه مشترک درست است.

۲۸- در صورت اختلاف بین استفاده کننده گان در آبیاری حق انسان ها مقدم تر است نسبت به حیوانات و حق حیوانات مقدم از زراعت میباشد.

۲۹- زکات زمین که به مشقت آبیاری می شود نصف عشر (۲۰/۱) میباشد.

۳۰- زکات زمین که به سهولت آبیاری می شود عشر (۱۰/۱) میباشد.

۳۱- آب زمزم در شریعت یک جایگاه خاص دارد که برای دیگر آب ها حاصل نمی باشد.

۳۲- برای نوشیدن آب زمزم آداب خاصی وجود دارد.

۳۳- نوشیدن آب زمزم برای حجاج و معتمرین مستحب است.

۳۴- انتقال آب زمزم به مناطق دیگر درست و جایز میباشد.

غیر از احکام مذکوره، احکام دیگر مربوط به حفر چاه وجود دارد که باید گفت: چاه در محل حفر شود که ضرر برای کسی و ارد نکند، اگر در کف محل حفر چاه ضرر داشته باشد. در این صورت از حفر چاه اجتناب باید کرد و همچنان در صورت افتیدن انسان باید ضمان آن را پرداخت کند.

پیشنهادات

پیشنهادات به وزارت تحصیلات عالی!

احکام چاه و آب یکی از موضوعات مهم و اساسی است، بهتر است که تحقیق بیشتر و بهتر در این قسمت باز هم صورت بگیرد، که از آن جمله قرارذیل است.

الف: - باید عناوین ذیل مورد بحث قرارگیرد تا عام مردم افغانستان از آن آگاهی پیداکنند

1. چگونگی استفاده از آب در فقه و قانون. 2. چگونگی حفاظت و نظافت آب از نگاه فقه و قانون
- 3- انذار از اسراف در آب از نگاه فقه اسلامی و قانون. 4. مراعت حقوق همسایه در محل کندیدن
- چاهای فاضلاب از نگاه فقه و قانون در افغانستان. 5. جرایم مراعت نکردن حقوق چاه از نگاه
- فقه و قانون 6. راه و حقوق آن از نگاه فقه و قانون. 7. اهمیت سقی و آب دادن از نگاه فقه و
- قانون. اینها عنوان های خوبی است که باید پایان نامه های لیسانس و رساله های ماستری انتخاب
- گردد، تا از یک طرف ارزش آب و چاه مشخص و آشکار گردد و از طرف دیگر خدمت خوبی
- برای اسلام و مسلمین گردد. و هم با آگاهی از اینها مردم در قسمت حفاظت آب و چاه تلاش بیشتر
- و بهتر کرده و و وظیفه ایمانی و وجدانی شان را اداء خواهند کرد.

با: باید در نصاب تحصیلات عالی یک مضمون خاص که در رابطه ارزش آب و چاه بحث فقهی و قانونی نموده باشد مقرر کند تا این که اصحاب علم از این موضوع آگاهی کامل حاصل کرده و سبب نجات جامعه از تشنجات و اختلافات در مورد منابع و مخازن آب خاصتا چاه گردد.

- ۲- این که در صورت لزوم دید و مشوره اهل تحریر و نصاب باید یک مضمون در رابطه ارزش و حفاظت آب و منابع آن مقرر شود.

پیشنهادات به پوهنتون سلام!

- ۳- پوهنتون سلام و همچنان عناوین فوق الذکر توسط محصلین ماستری مورد بحث قرارگیرد. تا از یک طرف موضوعات مهم بحث شود و از طرف دیگر خدمت برای جامعه به زبان های ملی صورت گیرد.
- دوم: این که برای محصلین کم از کم مقاله ها و سمینارها در رابطه ارزش آب و حفاظت منابع و مخازن آب داده شود تا مردم از موضوع آگاهی کامل حاصل کرده بتوانند.

پیشنهادات به ریاست محیط زیست !

۴- به ریاست محترم محیط زیست پیشنهاد دارم تا در قسمت آگاهی دهی از چگونگی حفاظت آب و چاه‌ها تلاش شبانه روزی نمایند، تا مردم از آب های غیر معیاری و ناپاک استفاده ننمایند.

دوم: این که ریاست محیط زیست باید درباره حفاظت منابع و مخازن آب

پیشنهادات به وزارت صحت عامه!

۵- به وزارت محترم صحت عامه پیشنهاد دارم تا در قسمت آگاهی دهی از اضرار صحتی آب های بدون کیفیت (آب های ناپاک) تلاش های زیادی نمایند تا مردم خود را از نوشیدنی آبهای نجس و مردار جلوگیری نمایند.

پیشنهادات به وزارت اطلاعات و فرهنگ!

۶- از وزارت اطلاعات و فرهنگ، مخصوصا از بخش نشرات و تلویزیون ها می خواهم که موضوعات چاه و حفاظت منابع و مخازن آب را برای مردم به نشر برسانند، بلکه برای موضوع مذکوره یک برنامه خاص در نظر گرفته شود تا مردم از اهمیت منابع و مخازن آب آگاهی درست حاصل کرده و عمل نمایند.

پیشنهادات به وزارت محترم حج و اوقاف!

۷- از وزارت حج و اوقاف می خواهم، در عناوینی که برای خطبای مساجد جامع می دهند، مطالب این مربوطه به آب و منابع و مخازن آن بالخصوص از چاه را نیز بگنجانند تا مردم از آن آگاهی حاصل نمایند.

۸- از اکادمی علوم و در مجموع از تمام علمای جید کشور خواستارم تا کتبی را که علما به زبان عربی در مورد چاه و آب نوشته اند، به زبان دری و پشتو ترجمه نمایند.

پیشنهادات به اداره ملی قانونگذاری: به اداره ملی قانونگذاری پیشنهادات ذیل میگردد:

۱- در قوانین باید یک بحث خاص درباره چاه و حفاظت آن و روش حفاظت آب باران و برف داشته باشیم.

۲- باید برای متخالفین امور مذکوره در قانون مجازات معین گردد.

۳- باید برای حفر چاه مطلق بالخصوص چاهای عمیق یک مقدار عمق مشخص شود تا مردم و چاههای سابقه بامشکلات کمبود آب مواجه نشوند.

فهرست منابع

قرآن كريم

1. إبراهيم الفاييز، الإثبات بالقرائن فى الفقه الاسلامى، الرياض، الناشر: مكتبة الملك فهد الوطنية، الطبعة: 1423هـ/2002م.
2. إبراهيم بن محمد بن عبد الله بن مفلح الحنبلي أبو إسحاق (سنة الولادة 816 / سنة الوفاة 884) ، المبدع، بيروت، الناشر المكتب الإسلامى، سنة النشر 1400هـ.
3. ابن المنذر، محمد بن إبراهيم بن المنذر، الاجماع لابن منذر، الناشر: دار المسلم للنشر و التوزيع، الطبعة: الأولى 1425هـ / 2004م.
4. ابن تيمية، أحمد بن عبد الحلیم بن تيمية الحراني أبو العباس، القواعدالنورانية، الناشر: دار المعرفة - بيروت، 1399هـ ق.
5. ابن تيمية، شيخ الإسلام أحمد، مجموع الفتاوى، دراسة و تحقيق: عبد الرحمن بن محمد بن قاسم، المدينة النبوية، الناشر: مجمع الملك فهد لطباعة المصحف الشريف، المدينة النبوية، المملكة العربية السعودية - 1416هـ/1995م.
6. ابن حجر، أبو الفضل أحمد بن علي بن محمد بن أحمد بن حجر العسقلاني (المتوفى: 852هـ) ، تهذيب التهذيب، الهند، الناشر: مطبعة دائرة المعارف النظامية، الطبعة: الطبعة الأولى، 1326هـ.
7. ابن حجر، أبو الفضل أحمد بن علي بن محمد بن أحمد بن حجر العسقلاني (المتوفى: 852هـ) ، تلخيص الحبير، الناشر: دار الكتب العلمية، الطبعة: الطبعة الأولى 1419هـ. 1989م.
8. ابن حجر، أحمد بن علي بن حجر أبو الفضل العسقلاني الشافعي، فتح البارى، الناشر: دار المعرفة - بيروت، 1379هـ ق.
9. ابن رشد، ابى الوليد، محمد ابن احمد ابن رشد متوفى (595هـ ق) بداية المجتهد و نهاية المقتصد، طبعه دار ابن حزم با تعليق و تحقيق ماجد الحموى.
10. ابن عابدين، محمد أمين بن عمر بن عبد العزيز عابدين الدمشقي الحنفي (المتوفى: 1252هـ) ، حاشيه ابن عابدين، بيروت، الناشر: دار الفكر، الطبعة: الثانية، 1412هـ - 1992م.
11. ابن فارس، أبو الحسين أحمد بن فارس بن زكريا، معجم مقياس اللغة، بيروت، الناشر: دار الفكر، الطبعة: الاولى 1399هـ - 1979م.

- ١٣- ابن فرحون، إبراهيم بن علي بن محمد، برهان الدين اليعمري (المتوفى: 799هـ) ، الديباج المذهب في معرفة أعيان علماء المذهب، القاهرة، الناشر: دار التراث للطبع و النشر.
12. ابن فرحون، إبراهيم بن علي بن محمد، برهان الدين اليعمري (المتوفى: 799هـ) ، تبصرة الحكام في أصول الأقضية و مناهج الأحكام، الناشر: مكتبة الكليات الأزهرية، الطبعة: الأولى، 1406هـ - 1986م.
13. ابن قاضي شهبة، أبو بكر بن أحمد بن محمد بن عمر الأسدي الشهبي الدمشقي، تقي الدين (المتوفى: 851هـ) ، طبقات الشافعية، بيروت، دار النشر: عالم الكتب، الطبعة: الأولى، 1407 هـ.
14. ابن كثير، أبو الفداء إسماعيل بن عمر بن كثير القرشي الدمشقي [700 - 774 هـ]، تفسير القرآن العظيم، الناشر: دار طيبة للنشر و التوزيع، الطبعة: الثانية 1420هـ - 1999 م.
15. ابن مفلح، إبراهيم بن محمد بن عبد الله بن محمد، أبو إسحاق، برهان الدين (المتوفى: 884هـ) ، المبدع، بيروت - لبنان، الناشر: دار الكتب العلمية، الطبعة: الأولى، 1418 هـ - 1997 م.
16. ابن منظور، ابي الفضل جمال الدين، لسان العرب، بيروت، دار الفكر للطباعة و النشر.
17. ابن همام كمال الدين عبدالواحد، متوفى سال (861هـ) فتح القدير، ملحق باتكميله قاضي زاده، بيروت، طبعه دار الفكر، 1421هـ ق.
18. أبو عمر يوسف بن عبد الله بن عبد البر القرطبي، الكافي في فقه اهل المدينة، مكان النشر بيروت، الناشر: المكتب الاسلامي.
19. ابي محمد علي بن احمد بن سعيد بن حزم (المتوفى سنة 456 هـ) ، المحلى، بيروت، دار الفكر.
20. أحمد بن محمد مكي، أبو العباس، شهاب الدين الحسيني الحموي الحنفي (المتوفى: 1098هـ) ، غمز عيون البصائر في شرح الأشباه و النظائر، الناشر: دار الكتب العلمية، الطبعة: الأولى، 1405هـ - 1985م.
21. الألباني، أبو عبد الرحمن محمد ناصر الدين، بن الحاج نوح بن نجاتي بن آدم، الأشقودري (المتوفى: 1420هـ) ، سلسلة الاحاديث الصحيحة، الرياض، الناشر: مكتبة المعارف للنشر و التوزيع، الطبعة: الأولى، (لمكتبة المعارف) ، 1416 هـ - 1996 م.
22. الألباني، محمد ناصر الدين (المتوفى: 1420هـ) ، إرواء الغليل في تخريج أحاديث منار السبيل، الناشر: المكتب الإسلامي - بيروت، الطبعة: الثانية 1405 هـ - 1985م.
23. البخارى، محمد بن اسماعيل ابو عبدالله، صحيح البخارى، كراچى، قديمى كتب خانه.

24. البغدادي، علي بن الحسين الموسوي، الانتصار، قم، تحقيق و نشر: مؤسسة النشر الاسلامي، 1415 هـ ق.
25. البهوتي، منصور بن يونس بن إدريس (سنة الوفاة: 1051 هـ) ، شرح منتهى الإرادات المسمى دقائق أولي النهى لشرح المنتهى، بيروت، الناشر عالم الكتب، سنة النشر 1996م.
26. البيهقي، أبو بكر أحمد بن الحسين بن علي، السنن الكبرى و في ذيله الجوهر النقي، هند، الناشر: مجلس دائرة المعارف النظامية الكائنة في الهند ببلدة حيدر آباد، الطبعة: الأولى - 1344 هـ.
27. الترمذى، ابو عيسى محمد ابن عيسى بن سورة، الجامع الصحيح سنن الترمذي، بيروت، الناشر: دار إحياء التراث العربي.
28. الجزري، أبو السعادات المبارك بن محمد، النهاية في غريب الحديث و الاثر، بيروت، الناشر: المكتبة العلمية، 1399 هـ - 1979م.
29. الجوزى، ابن قيم، متوفى (751 هـ ق) مدارج السالكين، القاهرة، ناشر دار الحديث، الطبعة الثانية، 1393 - 1973م.
- حاجي خليفة، مصطفى بن عبد الله القسطنطيني العثماني المعروف بـ «كاتب جلي» و «حاجي خليفة» (المتوفى 1067 هـ) ، سلم الوصول إلى طبقات الفحول، إستانبول - تركيا، الناشر: مكتبة إرسياكا، عام النشر: 2010 م.
30. الحنبلي، منصور بن يونس بن صلاح الدين ابن حسن بن إدريس البهوتي (المتوفى: 1051 هـ) ، شرح منتهى الإرادات، الناشر: عالم الكتب، الطبعة: الأولى، 1414 هـ.
31. خسرو، محمد بن فرامرز بن علي الشهير بملا - أو منلا أو المولى - خسرو (المتوفى: 885 هـ) ، دررالحكام شرح غرر الاحكام، بيروت، دار إحياء الكتب العربية، الطبعة: بدون طبعة و بدون تاريخ.
32. دانش، پوهاند دكتور حفيظ الله، حقوق و جايب، كابل، انتشارات سيرت، چاپ هشتم، حمل (1399) هـ ش.
33. الدسوقي، شمس الدين الشيخ محمد عرفه (المتوفى: 1230 هـ) ، حاشيه الدسوقي على الشرح الكبير، بيروت، الناشر: دار الفكر.
34. الدويش، أحمد بن عبد الرزاق، فتاوى اللجنة الدائمة، الرياض، الناشر: رئاسة إدارة البحوث العلمية و الإفتاء - الإدارة العامة للطبع، الطبعة: الأولى، تاريخ النشر: 1417 هـ - 1996م.

35. الذهبي، شمس الدين أبو عبد الله محمد بن أحمد بن عثمان بن قايماز (المتوفى: 748هـ) ميزان الاعتدال، بيروت - لبنان، الناشر: دار المعرفة للطباعة والنشر، الطبعة: الأولى، 1382 هـ - 1963 م.
36. الذهبي، شمس الدين أبو عبد الله محمد بن أحمد، سير أعلام النبلاء، الناشر: مؤسسة الرسالة، الطبعة: غير متوفرة.
37. الرازي، محمد ابن عمر، متوفى (606هـ ق) ، الفراسة، القاهرة، ناشر مكتبة القرآن.
38. الزركلي، خير الدين بن محمود بن محمد بن علي بن فارس، الزركلي الدمشقي (المتوفى: 1396هـ) ، الاعلام، الناشر: دار العلم للملايين، الطبعة: الخامسة عشرة - أيار / مايو 2002 م.
39. السجستاني، الأزدي، سليمان ابن اشعث، متوفى سال (275هـ ق) ، سنن ابي داود، بيروت، طبعه دار الفكر.
40. السرخسي، ابوبكر، محمد ابن احمد، متوفى (483 هـ ق) ، مبسوط، بيروت، دارالمعرفة، طبعه الثاني، 1409هـ ق.
41. سيد سابق، ترجمه فارسي فقه السنه؛ مترجم: دكتور محمود ابراهيمي، ايران، انتشارات خاور، چاپ دوم، 1387هـ ش.
42. السيواسي، كمال الدين محمد بن عبد الواحد (سنة الوفاة 681هـ) ، شرح فتح القدير، مكان النشر بيروت، الناشر دار الفكر.
43. السيوطي، جلال الدين عبد الرحمن، المتوفى (911 هـ) ، الأشباه و النظائر في قواعد و فروع فقه الشافعية، بيروت - لبنان، الناشر: دار الكتب العلمية.
44. شارك في إنجازه أكثر من ألف عالم، و مؤلف، و مترجم، و محرر، و مراجع علمي و لغوي، و مخرج فني، و مستشار، و مؤسسة من جميع البلاد العربية، الموسوعة العربية العالمية، موقع مكتبة صيد الفوائد.
45. الشافعي، محمد بن إدريس أبو عبد الله، (سنة الولادة 150 / سنة الوفاة 204) ، الأم، بيروت، الناشر: دار المعرفة، سنة النشر: 1393هـ.
46. شامى، محمد أمين، متوفى سال (1252 هـ ق) ردالمحتار على الدرالمختار، تحقيق، عبدالمجيد طعمه الحلي، بيروت، الناشر: دارالمعرفة طبعه الاولي: 1420 هـ ق.
47. الشربيني، محمد الخطيب، مغني المحتاج إلى معرفة معاني ألفاظ المنهاج، بيروت، الناشر دار الفكر، عدد الأجزاء 4.

48. الشنقيطي، محمد الأمين بن محمد بن المختار الجكني، أضواء البيان في إيضاح القرآن بالقرآن، دار النشر: دار الفكر للطباعة و النشر - بيروت - 1415 هـ - 1995 م.
49. الشوكاني، محمد بن علي، الدراري المضية شرح الدرر البهية، بيروت، الناشر: دار الجيل، 1407 هـ ق - 1987 م.
50. الشوكاني، محمد بن علي بن محمد، الفوائد المجموعة في الأحاديث الموضوعة، بيروت، الناشر: المكتب الإسلامي، الطبعة الثالثة، 1407 م.
51. الشوكاني، محمد بن علي، فتح القدير، مكان النشر بيروت، الناشر دار الفكر.
52. الشهرى، هزاع بن زهير بن معيش، احكام ابارالمياه فى الفقه الاسلامى (رساله ماسترى) ، مدينه، الناشر: المكتبه الجامعه الاسلاميه.
53. شيخى زاده، عبدالحمى پسر محمد، متوفى (1078 هـ ق) ، مجمع الانهر فى شرح ملتقى الابحر، بيروت، طبعة دار احياء التراث العربى.
54. صادق سليم، المصادر العامة للتلقى عند الصوفية، لاهور - باكستان، الناشر: إدارة ترجمان السنة، الطبعة: الأولى، 1406 هـ - 1986 م.
55. صارم، محمد اشرف، قانون مدنى افغانستان، ايران، ناشر: انتشارات قدس، چاپ اول، زمستان 1384 هـ ش.
56. عبد الرحيم بن الحسن الأسنوي أبو محمد، التمهيد في تخريج الفروع على الأصول، الناشر: مؤسسة الرسالة - بيروت، الطبعة الأولى، 1400 هـ.
57. العسقلاني، أحمد بن علي بن حجر أبو الفضل الشافعي، الإصابة في تمييز الصحابة، بيروت، الناشر: دار الجيل، الطبعة الأولى، 1412 هـ ق.
58. على حيدر، متوفى (1353 هـ ق) ، دررالحكام شرح مجلة الاحكام، بيروت، طبعه دارالجيل.
59. العينى، أبو محمد محمود بن أحمد بن موسى بن أحمد بن حسين الغيتابى الحنفى بدر الدين (المتوفى: 855 هـ) ، عمدة القارى، بيروت، الناشر: دار إحياء التراث العربى، ب ت.
60. القاضي محمد بن عبد الله أبو بكر بن العربي المعافري الاشيلي المالكي (المتوفى: 543 هـ) ، احكام القرآن، لبنان، الناشر: دار الكتب العلمية، بيروت، الطبعة: الثالثة، 1424 هـ - 2003 م.
61. القرافى، شهاب الدين احمد ابن ادريس، متوفى (486 هـ ق) ، الذخيره، تحقيق، د/محمد حجي، بيروت، دار الغرب الاسلامى.

62. القرطبي، أبو عمر يوسف بن عبد الله بن عبد البر، الكافي في فقه أهل المدينة، بيروت، دار الفكر.
63. القرطبي، أبو عمر يوسف بن عبد الله بن محمد بن عبد البر بن عاصم النمري (المتوفى: 463هـ)، الاستذكار، بيروت، الناشر: دار الكتب العلمية، الطبعة: الأولى، 1421 - 2000 م.
64. كامل محمد عويضة، فقه جامع بانوان، مترجم: عبدالله عبدالله، باكستان، الناشر: المكتبة القريشية، چاپ دوم.
65. الكاساني، علاء الدين أبي بكر بن مسعود الحنفي الملقب بملك العلماء المتوفى سنة هج 587 رية، بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع، باكستان، الناشر المكتبة الحبيبية كانسي رود حاجي غيبي چوك كوتته، (الطبعة الأولى) 1409 هـ 1989 م.
66. كحالة دمشق، عمر بن رضا بن محمد راغب بن عبد الغني (المتوفى: 1408هـ)، معجم المؤلفين، الناشر: مكتبة المثنى - بيروت، دار إحياء التراث العربي بيروت.
67. المالكي، برهان الدين پسر على پسر فرحون متوفى (799هـ ق) الديباج المذهب في معرفة أعيان الذهب، بيروت، ناشر دار الكتب العلمية.
68. مالك بن أنس بن مالك بن عامر الأصبحي المدني (المتوفى: 179هـ)، المدونة، بيروت، الناشر: دار الكتب العلمية، الطبعة: الأولى، 1415هـ - 1994م.
69. المالكي، إبراهيم بن موسى اللخمي الغرناطي، الموافقات في أصول الفقه، بيروت، دار المعرفة، الطبعة الثالثة.
70. المالكي، شمس الدين أبو عبد الله محمد بن محمد بن عبد الرحمن الطرابلسي المغربي، المعروف بالحطاب الرُّعيني (المتوفى: 954هـ)، مواهب الجليل، بيروت، الناشر: دار الفكر، الطبعة: الثالثة، 1412هـ - 1992م.
71. المالكي، محمد بن يوسف بن أبي القاسم بن يوسف العبدي الغرناطي، أبو عبد الله المواق (المتوفى: 897هـ)، التاج و الإكليل، الناشر: دار الكتب العلمية، الطبعة: الأولى، 1416هـ - 1994م.
72. المَالِكِيُّ، خَلِيلُ بْنُ إِسْحَاقَ، منح الجليل شرح مختصر خليل، بيروت، دار الفكر، 1411هـ ق.
73. الماوردي، العلامة أبو الحسن، كتاب الحاوي الكبير - الماوردي، بيروت، دار النشر / دار الفكر.
74. المَآوَرِدِيُّ، أَبُو الحَسَنِ، الأحكام السلطانية للماوردي، بيروت، المكتبة الاسلاميه.

75. محمد بن أبي بكر أيوب الزرعي أبو عبد الله، الطرق الحكمية في السياسة الشرعية [الطرق الحكمية - ابن قيم الجوزية]، القاهرة، الناشر: مطبعة المدني.
76. محمد بن أبي بكر أيوب الزرعي أبو عبد الله، زاد المعاد في هدي خير العباد، بيروت-الكويت الناشر: مؤسسة الرسالة - مكتبة المنار الإسلامية، الطبعة الرابعة عشرة: 1407 - 1986م.
77. محمد معين، فرهنك فارسي معين، تهران، ناشر: مؤسسہ انتشاراتی اميركبير، چاپ اول، ۱۳۸۸هـ ش.
78. مخلص هروي، عبدالرؤف، تفسيرانوار القرآن، تهران، انتشارات خاور، چاپ دوم، 1394هـ ش.
79. المرادوي، علي بن سليمان أبو الحسن (سنة الولادة 817/ سنة الوفاة 885)، الإنصاف في معرفة الراجح من الخلاف على مذهب الإمام أحمد بن حنبل، بيروت، الناشر: دار إحياء التراث العربي.
80. المرغيناني، أبي الحسن علي بن أبي بكر بن عبد الجليل الرشداني (سنة الولادة 511هـ/ سنة الوفاة 593هـ)، الهداية شرح بداية المبتدي، الناشر المكتبة الإسلامية.
81. النسفي، أبي البركات عبد الله بن أحمد بن محمود المعروف بحافظ الدين المتوفى سنة 710 هـ، البحر الرائق شرح كنز الدقائق (في فروع الحنفية)، بيروت - لبنان، دار الكتب العلمية، الطبعة الاولى 1418 هـ - 1997 م.
82. النَّفْرَاوِيُّ، أَحْمَدُ بْنُ غُنَيْمِ بْنِ سَالِمٍ، الفواكه الدواني على رسالة ابن أبي زيد القيرواني، بيروت، دار الفكر، الطبعة الثانية 1419هـ[ق].
83. النووي، أبو زكريا محيي الدين يحيى بن شرف (المتوفى: 676هـ)، المجموع شرح المهذب باتكميله سبكي، بيروت، المطبعة المنبرية.
84. النووي، أبو زكريا يحيى بن شرف بن مري، المنهاج شرح صحيح مسلم بن الحجاج [شرح النووي على صحيح مسلم]، دار إحياء التراث العربي - بيروت، الطبعة الثانية، 1392هـ ق.
85. النووي، محي الدين (ت 676هـ)، روضة الطالبين، بيروت، الناشر: المكتب الإسلامي، سنة النشر: 1405هـ ق.
86. الهروي، ابو عبيد القاسم يسرسلام، متوفى (224هـ ق)، الغريب المصنف، مكة المكرمة، مكتبته نزار مصطفى الباز، طبعه اولي، 1429هـ.

خلاصة البحث

مستخلص رسالة علمية مقدمة لنيل درجة العالمية الماجستير

البحث الذى كتبته تحت عنوان (البيير و احكامها فى الفقه الاسلامى و القانون الافغانى) لنيل درجة الماجستير فى جامعة سلام فى كابل يشتمل على:

عنوان الرسالة: (احكام البيير فى الفقه الاسلامى و القانون الافغانى)

موضوع البحث فى الرسالة: قد تمّ في هذه الرّسالة بحث المسائل الفقهيّة عن احكام البيير فى ضوء الشريعة الاسلامية و القانون الافغانية

طبيعة و منهج البحث: بحث المسائل فى هذه الرّسالة كان استقرائياً تحليلياً حيث إنّ عنوان الرّسالة يدل على ذلك، و قد جمعت هذه المسائل بالتّتبّع و الاستقراء ثم درستها و حلّلتها.

هيكل الرّسالة: اشتملت هذه الرّسالة على مقدّمة، وخمسة فصول، و خاتمة، و فهارس متنوّعة. فالمقدّمة احتوت على كلمة افتتاحية، و أهميّة الموضوع، و أسباب اختياره، و الدراسات السابقة، و خطّة البحث و منهج كتابته، و الشكر و التقدير. و الفصول مشتملة على مجموعة من العناوين مرتّبة على الأبواب الفقهيّة المختلفة كالمسائل المتعلقة بالطهارة، و العبادة، و المعاملات، و الضمان و ماءزمزم و هكذا. و تحت كلّ فصل يوجد مباحث ثم مطالب، و هذه المطالب هي مسائل فقهيّة رئيسية التي تندرج تحت عنوان الرّسالة. و في الخاتمة ذكرت بعض النتائج.

أبرز نتائج البحث: فى كيفية تعيين الماء تحت الارض الحكم فيه بالجواز فى ساير الصور الالكهانة و السحر، و كيفية تطهير الماء النجس بالوسايل الجديده ايضا جايز لاباس بها؛ و مسايل الضمان حيث ان الضمان راجع الى المباشر عند جمعه مع المسبب؛ و الوقف حيث يصح و قف ماء البيير و تصح الشفعة و الطهارة و غير ذلك.

الكلمات المفتاحية: الطهارة، البيير، و حفر البيير و احكامها و الضمان و الزمزم

بخاطر دسترسى به متن كامل اين تحقيق مراجعه شود به:

پوهنتون سلام، كتابخانه مركزى چهار راهى گل سرخ، سرک کلوله پشته

و يا هم به ايميل آدرس ذيل تماس گرفتته شود:

salamresearchcentre@salam.edu.af